

Rapport från besiktning 2022-10-10, klockan 13.00 – 14.30

Deltagare:

Berit Jansson	Ordförande, Stiftelsen Roslagsmuseet
Ylva Telldahl	Kulturmiljöadministratör, Stiftelsen Roslagsmuseet
Ola Lundqvist	Entreprenör, Bygg & Kulturteknik
Rolf Hammarskiöld	Medverkande antikvarie, Svensk Klimatstyrning AB

En yttre renovering av byggnadsminnet Furusunds kvarn verkställdes veckorna 34-41 2022, som första etapp i en upprustning tänkt att fortsätta nästa år. Tillstånd för arbetena lämnades av Länsstyrelsen i beslut 2022-03-15, 432-74075-2021. Statsbidrag till vård av värdefull kulturmiljö utgick enligt länsstyrelsens beslut 2022-05-03, 434-77357-2021.

Till underlag fanns en projektbeskrivning 2021-05-27, kompletterande PM 2022-04-28, samt anteckningar från startmötet den tisdagen den 23 augusti 2022. Vidare hölls ett samråd den 12 september 2022, för att fastställa justeringar under byggtiden.

En besiktning av verkställd renovering hölls måndagen den 10 oktober 2022, i närvaro av beställare, entreprenör och medverkande antikvarie. Renoveringen godkändes från antikvarisk synpunkt.

*Furusunds kvarn vid
besiktning 2022-10-10*

Åtgärdsbehov

I projektbeskrivning 2021-05-27 konstaterades att kvarnens ytterpanel var svårt torrsprucken och därför snarast borde repareras. I ett kompletterande PM 2022-04-28 befarades att fasadens otätheter kunde ha medfört rötskador i bärande delar. Även takets panel antogs kräva stora reparationer.

Vid startmötet den 23 augusti 2022, när byggställningen väl var säkrad, gick att göra en nära besiktning av fasader och yttertak. De visade sig vara i bättre skick än väntat. Sammanhängande skador begränsades till panelen på takets upphöjning över kronhjulet och panelen som täcker en del av kvarnens underrede. För övrigt förekom enstaka uttjänta bräder och locklister, mest på fasaden vänd mot sydost som är "vädersida".

Sedan renoveringen 2009 fanns ramsågade bräder lagrade i kvarnhusets nedre plan. Lagret täckte årets reparationsbehov.

Fasadpanelen har torrsprickor, men lär hålla många år till. Locklister satt löst därför att spikarna var för klena.

Verkställda åtgärder

Yttertaket

Nordvästra och nordöstra takfallens paneler är i huvudsak från 1961 och sydöstra takfallets från 2009. Att panelvirket från 1961 alltså håller kan förklaras med dåtidens giftbemängda tryckimpregnering; ytorna har ingen påväxt av alger och lavar. Växtlighet på de nyare bräderna drogs av med färgskrapa. Även detta virke har så långt hållit bra.

På sydöstra och nordvästra takfallen hade panelens locklister släppt i nedre ändarna, närmast takfoten, därför att infästningen var för klen. Befintlig 4" spik ersattes med 5" skruv. Högre upp sattes kompletterande skruv, för att locklisterna skulle sluta tätare, sedan smärre läckage noterats.

Locklister som satt löst fästes med 5" skruv, så att takets hela täckning nu ligger fast och sluter tätt.

Panelen på södra takkupan över kvarnens kronhjul var mer sliten än övriga takets, så den togs loss för närmare kontroll. Två bräder och tre locklister hade tjänat ut och ersattes därför. Samtliga bräder behandlades med träskyddsmedel, *Boracol*, innan de spikades tillbaka.

Södra takkupans panel hade slitits hårt av omväxlande stark sol och regn. Dessutom var den rikligt bevuxen med alger och lavar, vilket framgår av bilden längst till vänster. Mellersta bilden togs då panelen lossades, så att kvarnens kronhjul kom i dagen. Bilden längst till höger togs då takkupans panel var reparerad och nytjärad.

Hela taket tjärades andra septemberveckan, i kvardröjande sommarvärme. Vid förra renoveringen, 2009, ströks med roslagsmahogny, en blandning av lika delar tjära, linolja och terpentin. Denna ytbehandling har visat sig för mager, då taket är så utsatt för sol och vind. För ett bättre UV-skydd ströks denna gång med utspädd, lättflytande tjära, tillsatt svart pigment. Till takfallet mot nordväst åtgick 8 liter, till takfallet mot sydost 12 liter och till takfallet nordost 5 liter.

På takfallet mot sydost gjordes en extra tjärstrykning den 10/10-22, timmarna före slutbesiktningen, i rådande torkväder. Strykningen gjordes för att ett tjockare skikt ansågs välbehövligt.

Vingaxeln

Sedan förut var känt att ett läckage orsakade fuktskador inne i kvarnen. Vid pågående arbeten lokaliserades läckan till ett droppbleck över vingaxelns genomföring. Droppblecket hade för snålt tilltagen läpp, så vatten rann in genom en springa på bleckets undersida.

För att kunna byta droppbleck lossades täckplåten som sitter likt en krage runt vingaxeln. Ett ersättande droppbleck av svartlackad plåt bockades med en långt nerdragen läpp, så att springan inunder blivit oåtkomlig för regn. Panel och täckplåt runt vingaxeln monterades tillbaka.

Utöver plåtarbetet tjärades vingaxelns främre del, *axelhuvudet*, med tillhörande järnkrampor och vingfästen. (Byte av kvarnvingar ingår i nästa års planerade etapp.)

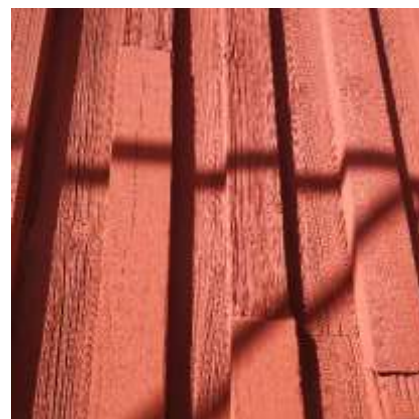
Vid vingaxelns genomföring hade ett läckage uppstått, därför att droppblecket ovanför var otillräckligt. För byte av droppbleck krävdes tillfällig demontering av panel och täckplåt kring vingaxeln.

Fasaden

Fasadens befintliga locklistpanel uppsattes 1961, lagad genom skarvning 2009. Vid slutbesiktning 2009-10-12 anmärktes att rödfärgningen var otillräcklig. Sedan dess har fasadpanelen fått många torksprickor, men god virkeskvalitet borgar för att den består länge än.

Vid årets arbeten krävdes lagningar framförallt på sydöstra sidan, som är mest utsatt för väder och vind. Inalles 20-talet locklister skarvades i, eller vändes så att slitna ändrar hamnade under takfoten. Fyra bräder skarvades i med nytt virke och en bräda byttes i sin helhet.

På alla sidor av kvarnhuset fanns locklister som satt löst. Befintlig spik slogs tillbaka och kompletterades med ytterligare spikfästen. Locklister över hörn säkrades dessutom med trallskruv.

Sönderspruckna delar av locklister kapades av och ersattes med nytt virke genom skarvning.

På kvarnhusets sida mot sydväst – ingångssidan – fanns ett anfrätt avsnitt på en våningsskiljande balk, som är äldre än övrigt fasadvirke, troligen från 1800-talet. Uttjänt splintved höggs bort, samtidigt som klippspik och smidd spik tillvaratogs. Avsnittet lagades med en bit plank av god kvalitet. Gamla spikar slogs i på nytt.

Uttjänt splintved på en våningsskiljande balk höggs bort och ersattes med en bit plank, som sattes fast med tillvaratagen gammal klippspik och smidd spik.

Befintlig, nedvittrad rödfärg borstades från kvarnhusets fasad. Veckorna runt månadskiftet september-oktober målades panelen med en strykning Falu ljus rödfärg. Mer solexponerade ytor var rejält uttorkade och därför tungstrukna. Till nästa år anstår en andra strykning på sidan mot sydost.

Målning med Falu ljus rödfärg inleddes den 21/9-2022

Underredet

Kvarnhuset har ett underrede av snedsträvor och korslagda syllstockar, på en kallmurad stengrund. Underredet är inklätt med lådor av lockpanel, bitvis svårt slitna.

Mest ankommen var panelen som täcker strävan vänd mot sydost. Bräderna hade fått stora torksprickor, där vatten samlades och orsakade röta. Därför ersattes panelen med ramsågade bräder från kvarnens förråd. I de nya underbräderna hyvlades spår för kondensvatten. På motstående sträva i nordväst byttes en bräda och en annan vändes, så att dess slitna del hamnade helt under tak. På samma sätt vändes en bräda på strävan i sydväst.

Panelen på underredets sydöstra snedsträva var utsliten, så den ersattes med ramsågade bräder från kvarnens förråd.

Täcklådornas vertikala delar ströks med Falu ljus rödfärg. Ovansidorna ansågs bättre att stryka med rödtjära, som ger ett bättre solskydd. Ogynnsamt väder gjorde att tjärningen fick anstå. Kanske skjuts den upp till våren 2023.

Utvärdering

Årets tak- och fasadrenovering inföll lägligt, 13 år efter den förra. Skadorna var mindre än befarat, men hade snabbt kunnat tillta om renoveringen dröjt. Nästa insats sker helst om tio år.

Vårdninge 2022-11-02

Rolf Hammarskiöld
Medverkande antikvarie
Svensk klimatstyrning AB
Lilla Åskebro
734 93 Kolbäck